

מונע זאת התרגום מראש. שעה שתשובת הנאשם מתורגמת לעברית, יש לו השהות להחליט מן המכה, להרהר על תשובתו, לבדוק אם ניכנס למלכודת. אם כן, יש לו פנאי להכין לעצמו קריאה שני ולהתיר בסס בו בתשובה הבאה.

המטפח השנייה הוא היחס הליבראלי של אב בית-הדין. בידעי כי העולם כולו מסתכל, וכי חשוב לה כיה שיש לאייכמן כל אפשרות להגן על עצמו, כמיטב יכולתו, מפני עונש-המחט הצפוי לו, נוהג השופט לנדון אף לפני המשורת-הדין. אין הוא מכריח את אייכמן להצטמצם ב"כן" או "לא", כפי שרצה כל חוקר שתיווערב. הא מרשה לו להוסיף לכל תשובה הכבר מפורט.

המטפח השלישית הוא פרי הנסיבות המיוחדות של משפט זה. כל טענות התביעה ידועות לאייכמן מזה ששעשרה שנה. לכל טענה, לכל מסמך, לכל עדות — הכין אייכמן תשובה מתאימה. בארבעה-עשר חודשים של מאסר, חקירה והתייעצות עם עורכי דינו, הספיק להכין מערכת מסועפת של קריאה-גנה מבוצרים לעומק.

★ ★ ★

האיסטראטגיה של התקפת-מצח

על מערך זה הסתער גדעון האוזנר בהתקפת-מצח. הוא התקיף במקום ה"צפוי ביותר, בצורה וצפייה בלתי-נראית לא נהג על פי האיסטראטגיה של הגישה העקיפה.

חוקר אחר היה, אולי, מתעמק תחילה בפסיכולוגיה של האיש אייכמן, כדי לגלות בה את הנקודות החלשות, את התפרים במערך-המגן שיאפשר להסתגל דרכן בשקט, כדי להפתיח את האוייב בבונוקר שלו. אויב האוזנר לא התעניין מעולם במיבנהו הנפשי של הנאשם. מתקבל הרושם כי הא מתעב אותו מדי, וכי יחסו כלפיו ריגשי מדי, מכדי שיוכל לעסוק במחשבה כזאת. הוא לא התעניין בפסיכולוגיה של אייכמן, כשם שלא התעניין במהות הפנימית של המייסטר הנאצי.

הדבר מתבטא גם בהתנהגותו. אייכמן, הדרך לקרב, מסתכל לעיתים קרובות בעיני האוזנר, כמתאגרף המוכה למה הבאה. ואילו האוזנר מסתכל בשופטים, בצדדים, במצלמת הסלובינה, אפילו בקהל — אך לא באייכמן.

יש לאייכמן נקודת-תורפה רבות. הוא יתיר, הוא אוהב לשחק את תפקידו של הקצין הגרמני האמיץ, בעל הכבוד העצמי, שאינו מתחמק מן האחריות למעשיו. לפי דרישת סניגורו, שינה את עמדתו זו — אך תחת לחץ של חקירה מפוכחת ושקטה, ללא גינוני קייקס, כאשר היה להחזירו לפניה זו ולנצלה. כי אייכמן אינו רוצה להיחשב לאדם המעליל על חברו ופדי להציל את ראשו מן החבל — בייחוד כשהוא נשפט על ידי יהודים.

כך היה נוהג חוקר פסיכולוגי. אותו חוקר היה נימנע בשיגאה קטלנית אחת: הוא לא היה נותן לאייכמן להתבצר מאחורי מיסמכים. כי ברגע שנותנים בידי אייכמן מיסמך כלשהו, הוא הופך אדם חדש. במיסמכים כוחו. במיסמכים הוא רואה פרטים אשר שום עין אנושית אחת לא היה מגלה אותם — תאריך לא-נכון, סימן בלתי-תקין, כספר-תיק שאינו בסדר. אסור היה לו לנגוע במיסמך.

את זאת בדיוק עשה האוזנר. הוא נתן בידי מיסמכים ועדויות, דרש ממנו להגיב על כך, ומאחר שהמדובר במיסמכים אשר אייכמן מכיר אותם עליפה מזה שנים, נתקל האוזנר מיד בסכר סמך של טענות נגדיות מוכנות מראש.

כך היה כאשר הזכיר האוזנר, מד בראשית החקירה, את הפסוק שנאמר עלי ידי אייכמן, שיקפץ בשימחה לקרב "בידעו כי מיטיה מיליון יהודים ניספו במלחמה". פסוק זה פורטס לפני השעשורה שנה — ואייכמן בנה סביבו תלית-תלם של הסברים. אין ספק שהם כוזבים — אך אי-אפשר לערערם על ידי כמה טאלות דרמטיות.

★ ★ ★

מישחק בשביל החמון

בתים תשעים-וחמש הדקות, היה אייכמן חופשי ומשוחרר חוד בנדריו ובהתנהגותו מאשר ביום הראשון של המשפט. אין ספק כי האמין שעמד במבחן. אך מסתבר כי עצביו נמרטו בכל זאת: ביום הראשון בבוקר ישב בשקט במקומו, כאשר דן בית-המשפט בבקשתו לתת לו לשון עד הצהריים. הוא סבל מנדודי-שינה. הישיבה כזו, ארכה 84 מילים. כעבר שעה הודיעה המשטרה לעתונאים: "ברגע זה ישן אייכמן שינה עמוקה".

כאשר התודשה הישיבה אחרי-הצהריים, שוב היו הכל דרוכים. האם ישנה האוזנר את הטאקטיקה שלו? הוא עשה זאת — אך לרעה. הוא החל מתבל את דבריו בהערות עוקצניות, בנסיגנות של אירוניה וסארקאזם. כמה פעמים חיקה את דברי הנאשם בגרמנית, פנה אליו באירוניה עבה: "הר אובד-שטוימבאנד-פיורר", ודרש שכל הערה כזאת תתורגם במדויק.

הקהל, שבא אל האולם כאל הצפה טובה, נהנה. הוא לא שם לב כי קריאה-גנה של אייכמן לא התערער. תחת זאת שם לב לגינוניו הקולנועיים של היועץ המשפטי פרץ מדי פעם בצחוק רם של הנאה והסכמה, שנבלם מיד בועץ על ידי אב בית-הדין, שמן הסתם סבל מגינוני התובע לא פחות מן העתונאים, אשר הרגישו הרגשה של אינוחות מכאיבה.

פעם אחרי פעם פנה האוזנר אחורה, אל הקהל, בפזיה שתקנית יפה, כאדם המוכן לקצר את מחיאות-הכפיים המגיעות לו. אותה שעה ישבו עוזריו, בראור, בך ורובינון, החליטו בניניהם צחקקים של הנאה.

היה בכך משהו מעליב, משהו בלתי-מכובד ובלתי-נאה למעמד שהיה צריך לייצג את הוד הממלכתית של מדינת ישראל. התרעות הריגשיות, הפזוזה, הצחקקים, ההערות הסארקאסטיות — כל אלה התאימו, אולי, למשפט קטן של גניבה או הונאה, אך בתדאי לא למשפט בו דנה מדינת ישראל בששע הגדול ביותר של ההיסטוריה.

ברגעים כאלה, פנתה העין הכוללת אוטומאטית אל האיש היושב מתחת לסמל המדינה, הרוכש מדי יום ביומו א צר גדול יותר של כבוד והערכה: השופט לנדוי. הוא, יותר מכל אדם אחר, מייצג במשפט את המדינה אשר הטיבים בקהל רוצים בה — מדינה של צדק ושל אובייקטיביות, של אנושיות ותקיפות, בה שוכן הזוק על כס רם של מרות שקטה ועניינית. בבלמו את תרועות הקהל, בהביטו בהבעה של הכתיגות בפזוזה של התביעה, בוודיעו לנאשם שהוא יכול לשבת בעת התיורגום, ושם הוא מרגיש ברע הוא יכול לשבת גם בעת מתן תשובותיו — הוא השליט באולם את הרוח הראוייה לגדולתו.

★ ★ ★

שתי גירסות כוזבות

ינתיים נמשכת החקירה הצולבת, ללא הכרעה, באחירה של תיקי. הו רגשם כשיר האוזנר היתה על העליונה, כאשר נאלץ אייכמן להיסוג מקריאה-גנה אחד לשני.

מקרה נדיר: האוזנר (שמאל) מסתכל ישר בעיני אייכמן למטה: התובע גבריאלי בך

למשל: כאשר הזכיר לאייכמן כי איים על נציג היהודים, הדיר לתנהרץ, שאם לא תוזרו ההגירה, יערוך שוב "פוגרום בנוסח ליל-הבדולח". אייכמן נאלץ לאשר את העובדה, לתרץ את הדבר בתירוף האוויי והמבעית ש"היתה זאת בדיחה".

ברגעים אחרים היה המצב הפוך — אייכמן לא זו בלבד שיצא ממלכותו, אלא אף הלם בטענות התביעה. למשל: כאשר האשימו האוזנר בכך שניהל בחינה הגירת-כפייה באמצעים פסולים, השיב אייכמן — "לולא עשיתי כך, היו מאשימים אותי היום בהאשמה הפסולה. אני מצטער שלא הצלחתי הרבה יותר בוירו ההגירה, ושלא ניתן לי להמשיך בכך בכל ימי המלחמה!"

וכשהזכיר לו האוזנר שהוא הרי לא ידע או עדיין על תוכנית ההשמדה, ועל כן לא יכול היה לנחש כי ההגירה מצילה את היהודים ממחח, השיב אייכמן, בצדק-מה: "או כבר רדפו את היהודים והוציאו אותם מכל מערכות-החיים. ההגירה היתה הרעה הקטנה ביותר". כך תסס הקרב הלון וחזר, כמו משור.

אולי גרמה לכך העובדה כי בדמותם של אייכמן ושל האוזנר מתנגשות שתי גירסות, ששתיהן כאזות אין להן כל קשר עם המציאות האמיתית ששררה ברייך השלישי. שתי הגירסות כאחת כוזבות לחלוטין.

אייכמן מנסה לטעון כי הוא עצמו לא עשה שום דבר, וכי הכל נעשה על ידי צמרת הרייך המדינית. לצורך זה בנה מערכת מסועפת ביותר של טענות, הגובלת לא פעם עם פילפל תלמודי. אין ספק שזו מסכת שקרים והתחמקות, אך היא מלאכת-מחשבת, ולא קל לערער אותה.

האוזנר לא הצליח בכך, כי גירסתו שלו דמיונית עוד יותר. הוא ניסה להטיל את כל האשמה, לכל אשר קרה ליהודים ברייך השלישי, על שכמו של האיש אייכמן בלבד. לא אייכמן כבורג במכונה הגדולה והמסועפת של הרייך, אלא אייכמן כפרט, שכאילו יום את הכל ועשה את הכל. "אתה קבעת במשרדך בכל הנוגע לעניינים היהודיים ברייך — אתה ולא אחר!" חזר האוזנר פעם אחרי פעם בעקשנות על-אית.

מובן שזו גישה אבסורדית. היא זרה לחלוטין למציאות של הרייך, היא מעידה על איהבנה יסודית של מהות הנאציזם, של מיבנה שלטוני ושל השפעת "עקרון הפירורים" של היטלר.

ואולי גרוע מזה: יתכן כי העידה על כהנה פוליטית של ממשלת ישראל למנוע את הטלת האחריות על כלל הרייך השלישי, על כלל העם הגרמני, על אלפים ורבבות של פקידים, שרבים מהם עודם קובעים כיום את המדיניות הגרמנית. כי הבהרת מציאות זו היתה מקלקלת את יחסי ישראל-גרמניה, ואולי גם יחסי ישראל-ארצות-הברית, מאחר שהיתה עוזרת לתעמולה הסובייטית נגד נאט"ו ונגד חימוש גרמניה המערבית.

★ ★ ★

אייכמן-האוזנר — 7

ך נמשך המאבק, אשר העתונאים הזרים החלו קוראים לו, בינם לבין עצמם, בשם "התאגרות הצללים".

הם נואשו מזמן מן החקיות כי האוזנר ינצח בנוק-אאוט. הם העזו רק לקחת כי ינצח, בסוף, לפי נקודות. א לם גם זאת היתה עדיין תקחה אסופת-פסימיות. אייכמן מיטיב לשלוט בזומר מהאוזנר. בסוף הישיבה השניה של החקירה הצולבת סיכמו כמה עתונאים, במונון, את סיכום הנקודות של הסיכום השני כלהלן: 7 נגד 3, לטובת אייכמן.

הם לא היו מאשרים בסיכום זה. כי כל העתונאים רוצים בניצחון התביעה, ולו גם מסיבות מיקצועיות. איש אינו מעו להבריק לעתונו כי אייכמן מצליח בחקירה.

למרבית המול, אין החקירה כולה קובעת במשפט זה כימעט במאומה. כי עוד בחקירה הראשית, בהשיבו לשאלת סניגורו, שעה קלה לפני החלת החקירה הצולבת של האוזנר, הכריז אייכמן: "היה עלי לבצע את משלוחי-הגירוש, בהתאם לפקידה. גם ידעתי, כי חלק מן האנשים האלה מומת במחנות. בזאת עלי להודות, בהתאם לאמת".

זה מספיק כדי להרשיע את אייכמן בדין. אומנם מיהר אייכמן להוסיף: "אך האחריות המשפטית יכולה לחול רק על מי שהחליט את ההחלטה המדינית. במקום שאין אחריות, שם הרי לא יכולה להיות אשמה".

שאלה זו כבר הוכרעה במשפט גירנברג (ואף במשפט כפר-קאס) — נגד הנאשמים. הפקודה אינה משחררת מן האשמה. על כן, אם החקירה הצולבת לא תועיל — הרי לפחות לא תזיק.